

APĂRAREA BIBLIOTECII

Vlad POHILĂ

De mai mulți ani, cu mult înainte de lansarea *BiblioPolis*-ului, adun materiale conținând tot felul de fapte, cifre, date, întâmplări curioase, toate legate de trecutul și prezentul bibliotecilor. Într-o simbolică mapă, astfel, s-au îngrămădit zeci și zeci de tăieturi din ziare și reviste, mai recent – și pagini listate din internet. Încercând să fac o anumită ordine în această pestriță „adunare biblio-factologică”, am dedus fără greș că cele mai multe materiale au un conținut nu numai cognitiv, dar și preponderent pozitiv, încurajator, optimist. Așadar, *despre biblioteci se scrie în genere de bine*, or, aceasta nu e nici pe de departe o regulă. Cu deosebire în ultimul timp, colecția de care vă vorbesc a prins a se completa tot mai des cu informații ce trebuie calificate ca negative, poate chiar alarmante. Despre unele fapte de acest fel, din viața bibliotecilor din unele țări, am scris și cu alte ocazii. Revin la acest subiect și acum, începând cu un caz ce ar putea fi calificat ca distractiv, amuzant, haios... dacă nu ar fi, pînă la urmă, și trist. Anticipînd lucrurile, voi preciza că istoria pe care țin să v-o relatez are totuși un final fericit, un *happy-end* – ca să recurg la un termen din domeniul cinematografului (și, parțial, al literaturii, de exemplu, al romanelor polițiste).

De altfel, însăși „povestea” aceasta are un iz de roman polițist. Așadar, odată... (nu de mult), patroana unei firme comerciale a acționat în judecată o bibliotecă pentru... zgomotul ce vine de acolo, din bibliotecă adică. Subliniem că biblioteca în cauză se află la parterul unei clădiri istorice, în timp ce firma ocupă trei etaje deasupra. Zgomotul care a constituit obiectul dosarului

judiciar s-a produs într-o seară (într-o singură seară!); ce-i drept, peste o limită a decenței urbane, adică pînă pe la vreo 23.30. Instanța judecătorească a respins acuzația ca fiind neîntemeiată, sugerînd părților aflate în conflict să rezolve „problema” pe cale amiabilă, pașnică, „la mica înțelegere”. Atunci firma a repetat acțiunea în judecată, specificînd că este deranjată în genere de zgomotul pe care-l produc vizitatorii bibliotecii – zilnic, la orice oră. Judecata respingînd din nou acuzațiile, peste o habă acea firma a depus o nouă cerere, în care învinuia biblioteca deja de alt păcat, și anume: că de la parter, adică de la bibliotecă, „urcă” la birourile firmei șoareci și șobolani... Oamenii legii au solicitat Sanepid-ului să se descurce de unde apar și cum urcă sus rozătoarele, instituția sanitară stabilind că acestea vin dintr-o clădire vecină, în care se afla un restaurant oriental, în curs de renovare, dar provizoriu părăsit. Curînd instanța a închis definitiv dosarul, intuind în pretențiile firmei comerciale ceva mai mult decît o banală grijă pentru comoditatea angajaților săi: patroana, șefa lor, ar fi preferat să nu aibă un vecin ca biblioteca, iar în definitiv – să intre în posesia spațiului ocupat de această instituție de cultură.

Nu aș fi relatat cu lux de amănunte despre acest fapt, dacă nu aș fi fost impresionat de **fermitatea judecării în a apăra biblioteca**, nu pur și simplu de a-i face dreptate. Acum e locul să vă spun că întâmplarea a avut loc într-o țară civilizată, al cărei popor are un vechi și constant cult al cărții: Lituania, și mai exact, în capitala lituaniană, Vilnius. Așa se procedează, în genere,

în lumea civilizată, deși, nu este pădure fără uscături. Bunăoară, într-o țară vecină (și cu adevărat prietenă Lituaniei, avînd în vedere frăția etnică și lingvistică a acestor două popoare) – Letonia – cultul cărții nu este mai puțin apreciabil decît în Lituania, Polonia, Estonia, Finlanda, Suedia sau alte state din nordul Europei. Cu toate astea, de trei ani deja, guvernul de la Riga nu aprobă bugetul necesar pentru construirea *Castelului Soarelui* – așa a fost numit acolo noul sediu al Bibliotecii Naționale. În pofida argumentelor prezentate de doamna ministru al culturii, sfîdînd sprijinul masiv al majorității absolute a intelectualității naționale, Guvernul leton respinge proiectul pe motiv că ar fi prea costisitor: circa 400 mln lati, adică 800 mln dolari SUA ori aproximativ 600 mln euro.

Totuși, cazuri din acestea – acuzația că o bibliotecă „ar produce zgomot și șobolani” sau tergiversarea realizării unui proiect de Bibliotecă Națională – sînt mai curînd izolate, niște excepții în lumea liberă și (cît de cît) prosperă: acolo, atît poporul, cît și conducătorii apără, ocrotesc, cinstesc bibliotecile. Ceea ce nu se poate spune despre statele aflate în tranziția post-comunistă. Bunăoară, în fosta „mumă a comunismului”, în Rusia, se merge pe linia unei crase discriminări a bibliotecilor situate în alte localități decît marile centre politice, economice și culturale Moscova și Petersburg. Frapează, în Rusia, și decalajul greu imaginabil, discrepanța penibilă, deosebirile prea de tot mari în schema de remunerare: un bibliotecar cu aceleași studii, vechime, grad de evaluare profesională primește în regiunea Leningrad (Petersburg) aproape de două ori mai puțin decît un coleg de al său din regiunea Moscova, iar același bibliotecar din Ekaterinburg (munții Ural, frontiera naturală dintre Europa și Asia), Irkutsk (Siberia) sau din Vladivostok (Extremul Orient) are un salariu de trei, cinci, respectiv opt ori mai

mic decît în capitală. Și dacă bibliotecile din capitalele republicilor sau ale regiunilor se descurcă, totuși, cele raionale au fost trecute în categoria instituțiilor „lipsite de perspectivă” – de altfel, ca și multe localități situate mai departe decît amintitele centre. Esența acestei tragedii o va înțelege în toată amploarea ei oricine se va uita mai atent la harta Rusiei, cu întinderile ei copleșitoare, cu distanțe greu, dacă nu imposibil de străbătut. Și mai bine va percepe această dramă cel care a avut ocazia să viziteze Rusia: tocmai orașele mai mici, care în urma unei industrializări excesive, nesăbuite, au substituit satele risipite prin stepe, prin tundră și taiga, aceste localități mai păstrează tradițiile sănătoase ale rușilor, aici au mai rămas intelectuali sincer pasionați de cultură, inclusiv de carte. Ceea ce nu se mai poate spune despre metropolele „burghezificate”, „occidentalizate” în stil pur rusesc, adică de-a-ndoaselea, prin preluarea a tot ce e mai rău, mai dezmățat, mai putred din SUA și din Europa de Vest.

În Bielorusia, unde președintele statului și KGB-ul decid totul pentru toți, ei taie și spînzură în orice domeniu – de la munca la uzina de tractoare pînă la accesul la calculatoare (internet) –, bibliotecile „mici”, adică din provincie, au trecut printr-o dureroasă comasare, cele ale comunităților fiind strîmtorate în beneficiul instituțiilor bibliotecare de pe lîngă întreprinderi sau alte unități economice de stat. Bibliotecile „mari” o duc mai bine, în acest sens amintindu-se mereu exemplul Bibliotecii Naționale care, cu cîțiva ani în urmă, s-a ales cu un splendid edificiu în centrul capitalei, orașul Minsk. Nimic de spus: e o clădire foarte frumoasă din punct de vedere estetic, dar mai e și funcțională, și fondul de carte și de publicații periodice este acolo impresionant, acum funcționînd pe baza celor mai avansate tehnologii. Totuși, e bine să se știe și acest amănunt: în Bielorusia încă sovietică (acolo, ca și în Rusia,

mai există întreprinderi și ziare conținând în titulatură adjectivul „sovietski”, dar nu numai despre aceasta e vorba), ei bine, în „țara lui Lukașenko”, și la această excelență Bibliotecă Națională, și la alte biblioteci mai puțin excelente, accesul cititorilor este limitat la fondul de carte, la anumite colecții. Mai mult: acolo unii cetățeni, cei care fac disidență sau pur și simplu – opoziție deschisă, sînt privați de dreptul de a-și face un abonament, un permis la o sală de lectură. Mai mult încă: în această țară nu poți naviga, nu poți, pur și simplu, intra pe multe site-uri (portaluri), fie ele bielorusse, fie rusești, ca să nu mai vorbim de cele polone, lituaniene, letone, germane, britanice, americane, care sînt aspru cenzurate și, de e cazul (or acesta apare de multe ori) – sînt și blocate pînă la... căderea actualului regim dictatorial, probabil.

În Ucraina, debandada și haosul din viața politică se răsfrîng perfect, deci, fără cruțare și asupra activității bibliotecare: comasări sau chiar lichidări masive de biblioteci în provincie, menajarea unor biblioteci din orașele mai mari (Kiev, Lwow, Poltava, Harkov, Odesa...), în special a celor din localitățile unde se află la putere, majoritar, reprezentanții partidului de guvernămînt și simpatizanții acestuia. Un aspect important al vieții spirituale în Ucraina independentă, și cu deosebire în perioada de după „revoluția portocalie”, rezidă în ucrainizarea masivă a tuturor sferelor, nu numai a celor în care limba ucraineană era neglijată sau marginalizată anterior, în epoca țaristă, apoi și în cea sovietică. Partea proastă a acestei politici naționaliste rezidă în faptul că ucrainizarea se face cu o nesocotită ce lovește crunt în minoritățile etnice din acest stat. Și dacă rușii, evreii, polonezii, maghiarii, tătarii din Crimeea sînt cumva „cruțați”, totuși – datorită intervențiilor energice ale comunităților din patriile lor istorice sau „adiacente” (Rusia, Israel, Polonia, Ungaria, Turcia) –, apoi românii din

regiunile Cernăuți, Odesa, Transcarpatică, „beneficiind” doar de pasivitatea sau chiar defetismul, moliciunea Bucureștiului și Chișinăului, devin niște victime demne de deplîns, căci li se ia brutal dreptul la învățămînt și la lectură în limba maternă. Am scris și cu altă ocazie despre starea jalnică a colecțiilor de carte românească din bibliotecile unor orașe precum Cernăuți, Herța sau Adîncata, din numeroase comune mari, populate exclusiv de români: Boian, Voloca, Mahala, Costiceni, Suceveni ș.a. Dacă mai amintim, în context, că în vechi orașe moldovenești ca Hotin, Cetatea Albă (acum Belgorod-Dnestrovsk), Reni, Ismail, Chilia etc. nu există în genere carte românească decît în biblioteci personale, tabloul devine cu totul clar și... foarte trist.

Am prezentat sumar unele aspecte ale vieții bibliotecare din cîteva state ex-sovietice, republici în care cîndva, cu 20-25 de ani în urmă, exista o situație în genere asemănătoare cu cea de la noi. Acum, pe un tablou cu lumini și umbre, luminile înclină spre acele state care au optat pentru libertate, reforme și democrație de tip european. Cazul din Vilnius, Lituania, ne demonstrează cu prisosință că în aceste țări și comunitățile, și conducătorii apără bibliotecile, spre deosebire de cele trei state est-slave, unde bibliotecile ori sînt lăsate de izbeliște, ori sînt lichidate din diferite motive.

Pe acest fundal, starea bibliotecilor în Republica Moldova poate fi caracterizată ca una relativ (și deocamdată) echilibrată. Or, aceasta e totuși o impresie din afară, de suprafață, căci numai bibliotecarii știu cîte și care sînt problemele cu care se confruntă zilnic, săptămînal, lunar, an de an... Deși la Chișinău situația bibliotecilor (și, respectiv, a bibliotecarilor, a utilizatorilor) este ceva mai bună decît în centrele raionale, totuși, avem multe sedii avariate sau situate în subsoluri / demisoluri; iarna nu toate sălile de lectură, nici locurile de muncă ale bibli-

otecarilor sînt încălzite; peste tot persistă problema achiziției, în special de carte în limba băștinașilor. Nu se încheagă mereu, și nici pretutindeni, un dialog firesc, fertil, reciproc avantajos între instituțiile de cultură și autorități; stafia comasărilor – din rațiuni de proastă economie a politicii culturale – bîntuie pe întreg teritoriul republicii, de la Naslavcea la Giurgiulești. Fără a continua lista problemelor și lipsurilor, conchidem că la noi bibliotecile nu beneficiază de ocrotirea de care au nevoie și pe care o merită din plin, ca institute ale culturii cu un public constant sau chiar în creștere, cu o accesibilitate remarcabilă, cu un rol tot mai distinct în lucrarea de menținere a culturii, cunoașterii și moralității, în fine – de păstrare a valorilor naționale. Din păcate, nu vedem schimbări spectaculoase într-un viitor imediat... Nici nu avem de unde ne aștepta la atare schimbări atîta timp cît forurile și persoanele decidente nu vor înțelege un adevăr pe cît de simplu, pe atît de profund, de o importanță vitală: **are șanse de supraviețuire numai acel stat care tratează cultura ca pe o componentă vitală a existenței poporului ce**

asigură buna funcționare a acestui stat. Nici un fel de propagandă statalistă, fie ea făcută în școli, la plenaryle de partid sau de pe amvonul Catedralei nu ne va ajuta; nici un fel de business de stat, nici un fel de „lumină de la Răsărit” nu poate salva aparențele; a spus-o cu toată claritatea un personaj al unui mare scriitor din Răsărit, Feodor Dostoievski: „*Frumosul va salva omenirea*”, iar în acest caz – și pe rătăciții de noi, se prea poate, ne va salva.

...Am vrut să-mi intitulez acest articol *Agresarea bibliotecii* pentru că fenomenul agresării, specific regimului sovietic și perioadei de nesfîrșită tranziție, se extinde tot mai mult, tot mai des și asupra vieții bibliotecare. Apropierea sărbătorii profesionale m-a făcut să renunț la intenția de la început, ghidat de dorința de a aduce, și prin această scriere, o doză de optimism și de voie bună în sufletele lucrătorilor din biblioteci. Sincere felicitări și cele mai frumoase urări de bine, cu ocazia sărbătorii din 5 Octombrie, dragi colege, stimați colegi. Cu credință și fermitate vom ajunge să marcăm această și alte zile în condiții și mai bune. Așa să ne ajute Dumnezeu.